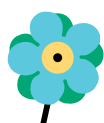

För en kvarts miljon barn är det val varje dag

Årsrapport 2010, Majblommans Riksförbund

Majblomman
Alla barns blomma

Innehåll

Juni 2010; rapport 2010:25

Förord: Barnfattigdom: Den relativa barnfattigdomen ökar	3
Kommunenkät visar på att alltför många kommuner gör för lite	4
Hur hanteras frågan nationellt?	5
Drygt 24 miljoner från Majblomman till behövande barn	5
11 sätt för kommuner och stadsdelar att bekämpa barnfattigdom	6
Sommarlov: Hur har ditt sommarlov varit?	8
Barn i utsatta grupper har mindre aktiv fritid	8
Kommunenkät visar brister i ansvar för barn under loven	9
Barns röster om sommarlov	10
Vad säger lärare om sommarlovet?	10
Fem sätt för kommuner och stadsdelar att hjälpa barn under sommarloven	11
Avgiftsfri skola: Skolutflykt – glädje eller ångest?	12
Nästan hälften av Sveriges kommuner saknar policy om dolda avgifter i skolan	13
En stor del av bidragsansökningar till Majblomman handlar om skolutflykter	13
Politikers röster om dolda avgifter i skolan	14
Lärarnas syn på avgifter i skolan	14
Barnens syn på avgifter i skolan	14
Fyra sätt för kommuner att hantera frågan om dolda avgifter i skolan	15
Glasögon: Glasögon bör vara en rättighet för alla barn	16
Behov av subventionerade glasögon	16
Glasögonfrågan på politisk nivå	17
Hur ser bidragen ut idag?	18
Vad kostar en glasögonreform?	18
En glasögonreform har starkt stöd bland barn och föräldrar	19
Lärares röster	20
Majblommans krav	20
Majblomman - Sveriges största barnhjälsorganisation	21
Majblommans rapporter och PM	22
Noter	24
Bilaga om landstingens glasögonbidrag	25

Barnfattigdom: Den relativa barnfattigdomen ökar, i synnerhet inom vissa grupper

Andelen ekonomiskt utsatta barn har med relativt mått ökat de senaste åren.¹ Särskilt svårt har det blivit för vissa grupper som påverkats hårdare av den ekonomiska krisen, bland annat barn med utländsk bakgrund, barn som bor i fattigare kommuner, samt barn med ensamstående föräldrar.² Svårast har det blivit för ensamstående med barn, som får det allt kärvare att få ekonomin att gå ihop. En annan grupp att uppmärksamma är unga vuxna som inte etablerat sig på arbetsmarknaden, flera av dem har barn och lever under mycket knappa ekonomiska förhållanden.³

I början av 2010 publicerades ett antal undersökningar⁴ som visar på att allt fler ensamstående med barn, framförallt kvinnor, klassas som fattiga. Måttet på relativ fattigdom är de som lever på inkomster som understiger 60 procent av medianinkomsten. År 2010, av EU utnämnt som Europaåret för bekämpning av fattigdom, hamnar i genomsnitt var fjärde ensamstående med barn i Sverige under fattigdomsgränsen. I industristäder samt i kommuner där det bor färre än 12 500 personer, klassas var tredje ensamstående med barn som fattig.⁵ Sverige har idag 57 000 fattiga ensamstående kvinnor med barn.⁶

Även om Sverige ligger mycket bra till jämfört med de flesta andra länder i världen vad gäller fattigdom anser Majblomman att dessa siffror inte är förenliga med ett välfärdssamhälle i världsklass. Om vi i Sverige ska kunna fortsätta se oss själva som föredömen när det gäller välfärdspolitik måste situationen för dessa ekonomiskt utsatta barn förbättras.

Majblomman engagerar sig därför för att bryta trenden och driver främst tre frågor: kommunerna ska följa skollagen och inte tillåta dolda avgifter i skolan; landstingen måste betrakta glasögon som medicinsk behandling; kommunerna måste ta sitt ansvar för barn även under det elva veckor långa sommarlovet. Samtidigt som Majblomman driver dessa frågor politiskt, ger vi bidrag till enskilda barn. Barns behov är omedelbara och kan inte invänta politiska prioriteringar och beslut.

Däremot kan idéburna organisationer inte själva bryta en sådan trend utan stöd av politiker och tjänstemän på nationell, regional och lokal nivå samt åtgärder på alla nivåer.

Ta ställning för barnen i årets enklaste val!

Lena Holm
Generalsekreterare
Majblommans Riksförbund

Kommunenket visar på att alltför många kommuner gör för lite

För att ta reda på hur kommuner tar sig an problem med ekonomiskt utsatta barn har Majblomman gjort en undersökning bland Sveriges kommuner och ställt frågor angående bland annat barnfattighedsplaner, dolda avgifter i skolan och sponsrade sommarlovsaktiviteter. Målen med Majblommans regelbundna enkäter är att kunna utvärdera utvecklingen i bekämpningen av barnfattigdomen, samt lyfta fram ett antal kommuner som utmärker sig genom att satsa på olika initiativ som kan hjälpa dessa barn. Resultaten kan sedan användas för att motivera andra kommuner att göra mer på området samt uppmärksamma politiker på var det fortfarande finns brister. Resultaten kan även användas för att mäta förbättring på området.

Kommunundersökningen som gjordes i början av 2010 visar att enbart ett fåtal kommuner har någon form av samlad plan för att bekämpa barnfattigdom. Flera anser dessutom att barnfattigdom inte längre är ett problem i Sverige och har inga specifika åtgärder vare sig för att uppmärksamma problemen eller för att åtgärda dem. Dessutom visar undersökningen att situationen för barn i ekonomiskt utsatta familjer ser mycket olika ut i olika delar av landet. Till exempel varierar möjligheten till glasögonbidrag till barn med synfel beroende på var i Sverige de bor. Detsamma gäller sponsrade sommarlovsaktiviteter för barn samt huruvida kommunerna upprättar policier för avgifter i skolan. Denna varierande situation är ett problem som FN:s barnrättskommitté riktat stark kritik mot Sverige för, och man uppmanar regeringen att jämna ut olikheterna. Barnkonventionen gäller i hela Sverige, oavsett var man bor.

Av de kommuner som gav flest ja-svar på frågor om de tagit olika initiativ för att förbättra situationen för ekonomiskt utsatta barn ligger en majoritet i västra Sverige. Norr om Stockholm var det enbart några få kommuner som uppgav sig ha en plan eller ha genomfört specifika åtgärder. Situationen i södra Sverige visar att förvånansvärt få kommuner i Skåne/Blekinge angav att de tagit initiativ som riktar sig till ekonomiskt utsatta barn. Detta är särskilt oroväckande då Malmö – i en undersökning från SCB som publicerades 2008 – är den stad med högst andel barn som bor i familjer med låg ekonomisk standard.

Goda exempel på kommuner som satsar

Gotlands kommun har styrdokument som säger att man ska beakta barn och ungdomars situation speciellt. Barnfamiljer med ekonomiska svårigheter följs extra noggrant och när förfrågan om ekonomiskt bistånd handläggs iakttas alltid barnaspekten. Särskilt i de fall där behovet av försörjningsstöd varar under en längre period så ställs frågor kring hur man ekonomiskt klarar av att sörja för barnens fritid. Gotlands kommun har även uppmärksammat att barn i ekonomiskt utsatta familjer oftast har det svårast i samband med lov och ledigheter. Barnens skolrutin bryts under ledigheten och de har inte råd att åka någonstans eller delta i aktiviteter som kostar pengar. Gotlands kommun erbjuder därför ett antal kostnadsfria aktiviteter för dessa barn.

Kalmars kommun tar problemen med barn i ekonomiskt utsatta familjer på allvar och arbetet genomsyrar alla nivåer. Det framgår att andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll var 9,6 % år 2005. Målet är att den siffran ska minska med 25 % till 2014, och varje år planeras olika åtgärder för att reducera barnfattigdomen. Åtgärderna består bland annat av kostnadsreduceringar för dessa familjer avseende fritidsaktiviteter för barn, avgifter i skolan samt sommarlovsaktiviteter för barnen. Det slås också fast varje år vilka nämnder som ansvarar för att motverka utanförskap bland barn.⁷

Hur hanteras frågan nationellt?

Sverige har ingen samlad plan för att bekämpa barnfattigdom, något som till exempel grannlandet Norge har.⁸ Under 2009 fattade dessutom Riksdagen beslut om att avslå samtliga av de tio motioner som krävde någon form av handlingsplan för att förbättra situationen för ekonomiskt utsatta barn, bland annat med motiveringen att sysselsättning långsiktigt är det bästa sättet att bekämpa barnfattigdom.

Det är säkert sant och i sig självklart. Problemet är dels att många barn har föräldrar som inga arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan hjälpa, det handlar exempelvis om barn till föräldrar med funktionshinder eller sjukdom. Dels tar det tid för arbetsmarknadspolitiken att få genomslag och full effekt på ekonomiskt utsatta familjers ekonomiska situation. Och för barn är tiden viktig. En vuxen människa kan kanske uthärda ekonomiskt knappa förhållanden under ett år eller två, men för ett barn innebär samma tid att en viktig del av livet går förlorad.

Under tiden är dessa barn och deras föräldrar

hänvisade till ideella organisationer och frivilligt stöd. Majblommans lokalföreningar betalade till exempel ut drygt 24 miljoner kronor år 2009. Mest ökar bidragen till nödvändiga och kostsamma saker som skor, glasögon, medicin och kläder. På andra och tredje plats kommer bidrag till semester med familjen och att kunna få åka på läger eller koloni.

I regeringens rapport *Sveriges strategirapport för social trygghet och social delaktighet 2008–2010*⁹ proklamerar en nollvision för barnfattigdom. Om vi skall nå dit krävs det emellertid många fler åtgärder, på lokal, regional och nationell nivå, av politiker och beslutsfattare, idéburna organisationer, skolor, kyrkor och andra grupper som kommer i kontakt med barn. Vi måste alla samarbeta för att detta mål skall kunna bli verklighet.

Drygt 24 miljoner från Majblomman till behövande barn

Majblommans lokalföreningar delade förra året ut 24,6 miljoner kronor i bidrag till barn i olika delar av Sverige. Mest ökade bidragen till nödvändiga men kostsamma saker som mat, glasögon och skor. På andra och tredje plats kommer bidrag till semester med familjen och att kunna få åka på läger och koloni.

Mest pengar, 3,8 miljoner, gick till barn som behövde nödvändiga men kostsamma saker, det är 12 procent mer än året innan. På andra plats kommer bidrag till semester eller andra aktiviteter med familjen med 2,2 miljoner kronor. Till barn som ville få åka på läger eller koloni fördelades 1,8 miljoner kronor. De flesta bidragsansökningarna till Majblomman kommer från ensamstående föräldrar.

I övrigt fördelades bidragen 2009 på:

• Utrustning för delaktighet och utveckling	1,7 miljoner
• Fritidsaktiviteter, nöje och kultur	1,6 miljoner
• Jul och andra högtider	1,3 miljoner
• Aktiviteter i skolan och hjälpmedel i skolan	710 000
• Behandling	319 000

Förutom till enskilda barn gav lokalföreningarna också 2,1 miljoner till olika lokala barnaktiviteter för grupper av barn i skolans- eller föreningars regi och 424 000 kronor till handkassar för skolsköterskor och kuratorer. De pengarna är tänkta att kunna användas akut och i särskilt ömmande fall.

Majblommepengar

Av de pengar som Majblommans insamling ger får de barn som ställt upp i Majblommans insamling och sålt majblommor dela på 4,6 miljoner som de själva beslutar om hur de ska användas. De deltagande skolorna fördelar 10 procent som ska komma eleverna till godo, år 2009 blev det 4 miljoner kronor. Skillnaden i hur skolorna valt att satsa de 4 miljonerna varierar lite mellan länen och går främst till:

- Skolresor, studieresor, läger och utflykter
- Lekredskap och sportutrustning
- Trivselåtgärder, klassfest, klasskassa, glass
- Gruppaktiviteter, information, temadagar, elevråd
- Hjälpmedel som datorer, andra hjälpmedel och läsprojekt
- Bidrag till enskilda barn via skolsköterska, ledare, lärare
- Åtgärder mot mobbning, kamratstödjare
- Friskvård, hälsa, medicin
- Kultur som teater, bio, musik och böcker

11 sätt för kommuner och stadsdelar att bekämpa barnfattigdom

1 Öka kunskapen om barn som växer upp i ekonomiskt utsatta familjer
Arrangera seminarium om barnfattigdomens villkor och effekter och vidareutbilda personal som arbetar med barn. Alla åtgärder som vidtas för att underlätta för dessa barn behöver vara öppna för alla så att barnen inte blir stigmatiserade.

2 Anta ett barnperspektiv när beslut fattas
Beakta barnens perspektiv i alla, för dem, viktiga beslut. Ett exempel är bedömningar om ekonomiskt bistånd, vilka påverkar barnen i allra högsta grad.

3 Garantera en avgiftsfri skola
Ta ansvar för att följa skollagen genom att se till att skolorna inte tar ut dolda avgifter som är annat än obetydliga. Låt utflykten börja på skolan, exempelvis i matsalen, och låt klassen välja resa efter hur mycket som finns i klasskassan. Är det större summor måste finansieringen lösas av kommunen eller att eleverna frivilligt samlar ihop pengar. Barn som ställs utanför skolans verksamhet har sämre möjlighet att fullfölja sin skolgång med goda resultat.

4 Definiera obetydliga avgifter
Upprätta en policy för vad som är en obetydlig summa och som gäller i alla kommunens skolor. För många familjer går smärtgränsen för vad som är en obetydlig avgift redan vid 20 kronor.²²

5 Frivilliga insamlingar ska vara frivilliga
Alla aktiviteter som erbjuds i den obligatoriska skolan måste vara tillgängliga för alla. De aktiviteter som anordnas ska inte finansieras genom insamlingar där alla föräldrar betalar en lika stor summa.

Detta gäller även om föräldraföreningen tar över insamlingen. Ur elevens synvinkel finns ingen skillnad på om insamlingen sköts via skolan eller föräldraföreningen.

6 Garantera barn glasögon
Kommuner och landsting ansvarar gemensamt för hjälpmedel som ska underlätta i vardagen och användas i hemmet, närmiljön och skolan. Utbildning är kommunernas ansvar och eftersom kunskapsinhämtning påverkas negativt av att barn ser dåligt bör kommunerna ta ansvar för barns rätt till glasögon.

7 Låt inte barns sommarjobb påverka biståndsbeslut
Inkomst av hemmavarande barns sommarjobb ska inte påverka familjens ekonomiska bistånd.

8 Håll fritidsverksamheten öppen under sommaren
Kommunerna är skyldiga att erbjuda fritidshem eller familjedaghem för skolbarn upp till 12 år vars föräldrar förvärvsarbetar eller studerar. Detta gäller också under sommarmånaderna.

9 Anordna läger eller andra sommarlovsaktiviteter
Kommunerna måste erbjuda barnen trygga arenor när familjen har det besvärligt. Det är oacceptabelt att rusta ned servicen kring barn på sommaren. Också ekonomiskt utsatta barn ska få njuta av sitt sommarlov. Detta kan kommuner se till genom att erbjuda dem gratis busskort, sommarkollo eller andra kostnadsfria aktiviteter.

10 Informera barn om vilka sommarlovsaktiviteter som finns
Kommunerna måste bli bättre på att informera om vilka fritidsaktiviteter som arrangeras. Ofta har barnen ingen uppfattning om vad det finns för läger, kollo, badutflykter eller andra aktiviteter och kan behöva hjälp med det praktiska kring anmälningar. Barn i ekonomiskt utsatta hushåll måste särskilt prioriteras. Det är viktigt att komma ihåg att dessa familjer inte alltid har tillgång till Internet och därmed inte kan söka upp information om aktiviteter.

11 Uppmuntra samverkan mellan förvaltningar
Heltäckande och långsiktig samverkan mellan förvaltningar är viktigt för att tidigt upptäcka utsatta barns behov och sätta in nödvändiga resurser.

Sommarlov: Hur har ditt sommarlov varit?

Sommarlovet är inte lika efterlängtat av alla

Sommarlovet är inte lika efterlängtat av alla. För en kvarts miljon barn som lever i ekonomiskt och socialt utsatta familjer är sommarlovet förknippat med ångest och sysslolöshet. Öde gator, tomma lekplatser och fritidsgårdar och långa ensamma dagar. Dessa barn spenderar somrarna hemma utan att kanske ens kunna åka och bada då detta ofta innebär en utgift. Bussen dit kostar, och inträde lika så. Ett sådant sommarlov får dessa barn att känna sig väldigt isolerade och annorlunda sina kamrater, som de flesta åker till sommarstugan, utomlands eller deltar i olika aktiviteter eller läger under sommarlovet. Den trygghet som barnen kan uppleva under terminen när de går i skolan som alla andra barn, försvinner när skola, fritids och föreningsverksamheter stängs ner på somrarna.

Flera barn som lever i familjer som har det knappt ekonomiskt har berättat att de tycker det är särskilt svårt i början på varje termin, då lärarna och klasskompisarna kommer med sina frågor om vad man gjort på sommarlovet, vart man reste, eller då lärarna vill att man skall skriva om sitt bästa sommarminne. Sommaren, som är så förknippad med förväntan och idyll, blir för många ett skamligt minne.

Majblomman driver därför frågan om ansvar för barnen under ledigheterna och anser att det i varje kommun måste finnas kostnadsfria aktiviteter. Det kan handla om kostnadsfria kollar, att erbjuda sommarjobb, att organisera gemensamma badutflykter, eller att se till att fritidsgårdar hålls öppna under hela sommaren. Det är också oerhört viktigt att kommuner informerar ordentligt om den verksamhet som bedrivs och visar på de kostnadsfria möjligheter som finns att aktivera sig i kommunerna. Att sommarstänga servicen för barnen under sommarlovet är fel tänkt och saknar helt och hållet ett barnperspektiv.

Fler bidragsansökningar handlar om semester- och fritidsaktiviteter

Under 2009 delade Majblomman ut drygt 4 miljoner kronor till sommarlovsaktiviteter. Det kunde exempelvis handla om läger på egen hand, utflykter med familjen, eller att delta i någon trevlig sommaraktivitet med kompisar. Dessa typer av bidragsansökningar utgjorde förra året en tredjedel av alla bidrag.

Barn i utsatta grupper har mindre aktiv fritid

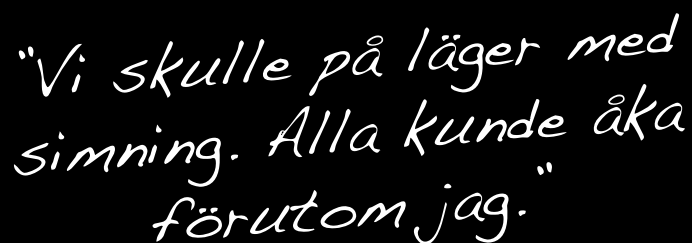
I en undersökning gjord av Statistiska Centralbyrån¹¹ framkommer det att barn i ekonomiskt utsatta hushåll där man har svårt att klara de löpande utgifterna och/eller inte har någon kontantmarginal, deltar i mindre utsträckning i organiserade fritidsaktiviteter, både på somrarna samt under året. Detsamma gäller barn med ensamstående föräldrar, barn i arbetarhushåll och barn vars föräldrar är födda utomlands.

Skillnaderna kan i vissa fall vara stora – 40 procent av pojkarna i arbetarhushåll deltar inte i någon organiserad fritidsaktivitet, jämfört med 23 procent av pojkarna i tjänstemannahushåll. Motsvarande siffror för flickor är 30 respektive 23 procent.

Uppgifterna kommer från "Undersökningarna av levnadsförhållanden", där barn och föräldrar intervjuats under 2006 och 2007.

Enligt FN:s barnkonvention skall alla barn ha rätt till en fritid fylld av kultur, rekreation och fritidsaktiviteter som är lämpliga utifrån deras egna villkor.¹² Så är dock inte fallet för åtskilliga barn som lever i ekonomiskt

utsatta familjer, särskilt under sommarmånaderna. Det är därför mycket viktigt att kommunerna ser till att informera barnen om de aktiviteter som finns och att det skall finnas möjligheter för ekonomiskt utsatta barn att delta i någon form av kostnadsfri aktivitet.

"Vi skulle på läger med simning. Alla kunde åka förutom jag."

Kommunenät visar brister i ansvar för barn under loven

För att ta reda på hur kommuner tar sig an problem med ekonomiskt utsatta barn har Majblomman gjort en undersökning bland Sveriges kommuner och ställt frågor angående bland annat sponsrade fritids- och sommarlovsaktiviteter. Vad gäller subventionerade sommarlovsaktiviteter ser läget mörkt ut i flera av landets kommuner.

Av de kommuner som svarade på Majblommans kommunenkät som genomfördes i början av 2010 svarade 113 kommuner att de subventionerar barns avgift till simhallar, däremot uppgav 29 av de tillfrågade att de inte har några simhallar i sin kommun. Vidare svarade 89 kommuner att de själva eller tillsammans med samarbetspartners sätter ihop sommarlovsprogram. Det mest oroväckande resultatet från undersökningen är att väldigt få kommuner svarade att de erbjuder gratis lägerplatser eller kollo på loven.

Av de kommuner som svarade på kommunundersökningen utmärkte sig 12 kommuner genom att svara ja på samtliga frågor angående sommarlovsaktiviteter för barn generellt och för barn som bor i ekonomiskt utsatta familjer specifikt.¹³ De allra flesta av dessa kommuner befinner sig söder om Stockholm. I norr ser situationen värre ut, med endast Falun och Umeå norr om Stockholm som svarade ja på samtliga frågor.

Goda exempel på kommuner som satsar

Gotlands kommun följer barnfamiljer som har ekonomiska svårigheter extra noggrant. Särskilt i de fall där behovet av försörjningsstöd varar under en längre period ställs frågor kring hur man klarar av att sörja för barnens fritid. Kommunen erbjuder till exempel feriejobb till tonåringar i familjer som har en ekonomiskt utsatt situation. För ungdomar mellan 12-14 år finns sommarprojekt i samarbete med fritidsgårdar. Det handlar om att barnen kan hjälpa till med allmännyttiga sysslor såsom att måla staket på förmiddagen, vilket de tjänar en liten summa på, och på eftermiddagen medverka i någon arrangerad aktivitet som exempelvis att åka till stranden, spela minigolf, eller något annat som dessa barn inte skulle haft råd med annars. Aktiviteten bekostas av kommunen.

Kalmar kommun organiserar kostnadsfria dagsutflykter till en liten ö i skärgården. En buss åker runt i de olika stadsdelarna och hämtar upp barnen och sedan körs de hem framåt kvällen. Dessa utflykter är välbesökta och populära bland barnen och deras föräldrar.

Andra kommuner som uppger att de erbjuder gratis kollo är **Landskrona, Eksjö, Falun, Forshaga, Färgelanda, Hudiksvall, Karlskoga, Lidköping, Markaryd, Nordanstig, Ovanåker, Sundbyberg, Svenljunga, Sölvesborg, Trollhättan, Uddevalla, Umeå, Älmhult, Ängelholm** samt **Örebro**.

I **Uppsala** kan kommunen i enskilda fall ordna kolloplatser åt utsatta barn. Kommunen samarbetar med andra aktörer för att ordna aktiviteter för barnen under sommaren. Aktiviteterna är avgiftsbelagda men det finns en viss möjlighet för barn i ekonomiskt utsatta familjer att kunna delta utan att betala.

Barns röster om sommarlov

Majblomman gör regelbundet undersökningar bland barn för att ta del av deras åsikter när det gäller Majblommans aktiviteter och kärnfrågor. På frågor om vikten av arrangerade sommarlovsaktiviteter svarade 97 procent av de tillfrågade barnen att de anser det vara jätteviktigt att kommunen erbjuder gratis aktiviteter. Det illustreras även av några svar vi fick på frågan "Har du själv varit med om att inte ha något att göra på sommarlovet för att dina föräldrar inte haft råd?" samt bidragsansökningar från ekonomiskt utsatta barnfamiljer:

"Jag hade inte råd att åka på ett läger till en ö. Min mamma ansökte till majblomman och sen fick vi pengar till att jag kunde åka till ett läger. Det var jätteroligt att göra massa roliga aktiviteter med mina vänner!"

"Vi skulle på läger med simning. Alla kunde åka förutom jag."

"Vi skulle till Öland men vi hade inga pengar, så det gick inte."

"Jag är 15 år och skulle önska att jag kunde få känna mig "vanlig" och följa med på tjejmiddag, gå på bio, handla kläder. Förra året fick vi hjälp att hyra en stuga av Majblomman. Det var en minnesvecka som jag tänker på nästan varje dag. Vi skulle så gärna vilja göra det i år igen."

"Jag är ensam med två barn och är sjukskriven sedan många år. Sjuksättningen räcker inte till att göra något extra. Nu skulle jag vilja ge mina barn en trevlig sommar, kanske åka till Danmark eller någon rolig utflykt."

Vad säger lärare om sommarlovet?

80 procent av de lärare som tagit del av Majblommans enkät anser att kommunen måste ansvara för aktiviteter för barn under sommarlovet. Lärares erfarenhet av arbete med barn gör att deras bedömning av hur stort behovet av att erbjuda aktiviteter under sommarlovet är, väger extra tungt.

Fem sätt för kommuner och stadsdelar att hjälpa barn under sommarloven

- 1 Öka kunskapen om barn som växer upp i ekonomiskt utsatta familjer**
Arrangera seminarium om barnfattigdomens villkor och effekter och vidareutbilda personal som arbetar med barn. Alla åtgärder som vidtas för att underlätta för dessa barn behöver vara öppna för alla så att barnen inte blir stigmatiserade.
- 2 Låt inte barns sommarjobb påverka biståndsbeslut**
Inkomst av hemmavarande barns sommarjobb ska inte påverka familjens ekonomiska bistånd.
- 3 Informera barn om vilka sommarlovsaktiviteter som finns**
Kommunerna måste bli bättre på att informera om vilka fritidsaktiviteter som arrangeras. Ofta har barnen ingen uppfattning om vad det finns för läger, kollo, badutflykter eller andra aktiviteter och kan behöva hjälp med det praktiska kring anmälningar. Barn i ekonomiskt utsatta hushåll måste särskilt prioriteras. Det är viktigt att komma ihåg att dessa familjer inte alltid har tillgång till Internet och därmed inte kan söka upp information om aktiviteter.
- 4 Håll fritidsverksamheten öppen under sommaren**
Kommunerna är skyldiga att erbjuda fritidshem eller familjedaghem för skolbarn upp till 12 år vars föräldrar förvärvsarbetar eller studerar. Detta gäller också under sommarmånaderna.
- 5 Anordna läger eller andra sommarlovsaktiviteter**
Kommunerna måste erbjuda barnen trygga arenor när familjen har det besvärligt. Det är oacceptabelt att rusta ned servicen kring barn på sommaren. Också ekonomiskt utsatta barn ska få njuta av sitt sommarlov. Detta kan kommuner se till genom att erbjuda dem gratis busskort, sommarkollo eller andra kostnadsfria aktiviteter.

Avgiftsfri skola: Skolutflykt – glädje eller ångest?

Dolda avgifter i skolan tvingar barn att stanna hemma

I skollagen står det tydligt att skolgång ska vara gratis i Sverige. Det får förekomma enstaka tillfällen när en obetydlig kostnad får tas ut av skolan i samband med utflykt eller annan aktivitet. Vad som räknas som obetydligt är dock fritt för tolkning och i olika skolor, i olika delar av Sverige, hanteras frågan på olika sätt, eller så hanteras den inte alls.

Skolaktiviteter och resor är ett bra sätt för elever att lära känna varandra och att lära sig fungera i sociala sammanhang. I "Bedömningar av avgifter i skolan" slår skolinspektionen fast att: *"Det inte är förenligt med skolans värdegrund och principen om lika tillgång till utbildning att vissa elever av kostnadsskäl ska behöva avstå ifrån inslag i utbildningen."*¹⁴

Detta håller Majblomman helt med om. Däremot delar Majblomman inte Skolinspektionens bedömning av hur höga avgifter som kan kallas obetydliga. Följande belopp presenteras:

- 700 kr för läromedel, inklusive miniräknare, i gymnasial utbildning
- 300 kr för en studieresa
- 100 kr för ett studiebesök
- 100 kr för aktiviteter kopplade till idrott och hälsa (friluftsdag)
- 100 kr för klassresa per termin (frivillig schablonsumma i förväg)¹⁵

Enligt undersökningar som Majblomman gjort framgår det att smärtgränsen för många ekonomiskt utsatta familjer går redan vid 20 kronor per barn och tillfälle. Föräldrar som inte har råd att betala bussbiljett eller inträde till museum tvingas sjukanmäla sina barn när det är dags för utflykt. Detta är inte förenligt med lika tillgång till skolgång.

Det är viktigt att det finns en medvetenhet och en plan gällande dolda avgifter i landets skolor. Det är vidare angeläget att finansieringen till aktiviteter och skolresor löses av kommunen eller genom gemensamma, frivilliga, insamlingar i klasserna. Majblomman föreslår att resor väljs efter hur mycket pengar som finns i klasskassan. Insamlingar som innebär att alla föräldrar måste betala en lika stor summa är inte frivilliga. Familjer som lever i ekonomisk utsatthet kan tvingas låta barnen avstå från aktiviteter som de inte har råd att bekosta. Detta leder till utanförskap.

Smärtgränsen går
vid 20 kronor för
många barnfamiljer.

Nästan hälften av Sveriges kommuner saknar policy om dolda avgifter i skolan

För att ta reda på hur det ser ut runt om i Sverige gällande dolda avgifter i skolan har Majblomman skickat ut en kommunenkät till samtliga kommuner. Av de svarande¹⁶ uppger endast 57 procent att de har en policy kring hur mycket som får tas ut av föräldrarna i samband med frilufsdagar, studieresor, utflykter och andra liknande aktiviteter. Endast 53 procent svarar ja på frågan om det finns en policy om avgifter i skolan som innebär att ingen medfinansiering från föräldrar får ske för aktiviteter anordnade av skolan. Nästan hälften av alla kommuner saknar fortfarande policys kring hur avgifter i skolan ska hanteras.

23 av de svarande kommunerna har svarat ja på samtliga frågor relaterade till skolan, det vill säga de har bekräftat att de har policys, att de ger barn terminkort till kollektivtrafiken och att de erbjuder förskoleplatser till barn med arbetslösa föräldrar. En fjärdedel av dessa kommuner finns i Västra Götalands län.¹⁷

Medvetna kommuner

Uddevalla kommun slog 2006 fast följande: *"När skolan arrangerar aktiviteter för eleverna ska det ske med skolans resurser och under skoltid."* I beslutet finns också klara riktlinjer kring hur stora avgifter som får tas ut. Ett exempel är att fickpengar vid kortare skolresor, utflykter och dylikt inte får överstiga 20-30 kronor. Avgiften får tas ut högst en till två gånger per termin.¹⁸

En annan kommun som fattat ett medvetet beslut i frågan är Kalmar. **Kalmar kommun** har bestämt att inga aktiviteter i kommunens skolor ska kosta barn eller deras föräldrar några pengar. De ska alltså inte behöva vara med och medfinansiera utflykter och annat utan dessa kostnader ska bäras av skolan.

I **Uppsala kommun** förekommer det inte att skolklasser samlar in pengar genom att barn betalar en lika summa. Uppsala kommun anser att den typen av avgifter inte ska finnas i kommunens skolor.

En stor del av bidragsansökningar till Majblomman handlar om skolutflykter

Majblommans Riksförbund har sammanställt till vad bidrag söks. Inom ramen för aktiviteter och hjälpmedel i skolan delar Majblomman ut många bidrag till skolresor/ studieresa/ läger/ utflykter. Under 2009 delade Majblomman ut 710 000 kronor för skolaktiviteter och hjälpmedel i skolan till enskilda barn. Dessutom beviljades drygt 1 miljon kronor till gemensamma klassaktiviteter, och ytterligare drygt 4 miljoner kronor som skolan får när de deltar i Majblommans insamling. Fler barnfamiljer än året innan

ansöker om hjälp från Majblomman för att finansiera skolaktiviteter, något som visar på att de avgifter som tas ut i skolan inte är obetydliga för alla utan att många behöver ekonomisk hjälp för att barnen ska kunna delta i skolans aktiviteter.

Politikers röster om dolda avgifter i skolan

I motionen "Avgifter i skolan" skriver Hans Stenberg och Susanne Eberstein om det som Majblomman har pekat på länge, nämligen vikten av att fastslå vad en obetydlig avgift innebär. Författarna påpekar att skolverket måste precisera skollagens bestämmelse om avgiftsfrihet.¹⁹

Fredrik Lundh m. fl. skriver i en motion från 2009: *"Trots att lagstiftningen inte tillåter annat än obetydliga avgifter i grundskolan förekommer det att man tar ut mer än vad som kan kallas obetydligt och så ska det inte vara. Alla barn ska få vara delaktiga i skolan och dess aktiviteter, och därför ska skollagen efterlevas när det gäller otillåtna avgifter i form av betalning för utflykter och skolresor."*²⁰

Under 2009 har sammanlagt fyra motioner som behandlar frågan om dolda avgifter i skolan lagts fram.²¹ Samtliga har fått avslag.

Lärarnas syn på avgifter i skolan

Majblomman gör regelbundet undersökningar bland barn och lärare för att ta del av deras åsikter när det gäller Majblommans aktiviteter och kärnfrågor. 47 procent av de lärare som tog del av Majblommans senaste enkät uppger att de delar Majblommans uppfattning om att avgifter i skolan är ett problem. 39 procent uppger att skolan aldrig tar ut avgifter. På frågan om matsäck är det 85 procent av lärarna som ber barnen ta med matsäck mellan en till sex gånger per termin.

På frågor om det bland lärarna diskuteras olika aktiviteter på friluftsdagarna, utifrån ekonomiskt utsatta familjers perspektiv, svarade lärarna:

"Det glöms nog bort att alla inte har cyklar till cykelutflykten."

"Har vi elever med lite resurser så brukar skolan betala för dem så de inte ska behöva fundera. Men det gäller att skolan vet om det."

"Ja vi diskuterar och har kostnadsfria alternativ att välja mellan. Dock kan man se att det bland personal ibland är dålig kunskap över hur barns och familjers ekonomiska situation kan se ut."

Barnens syn på avgifter i skolan

Ungefär hälften av de barn Majblomman tillfrågat i sina regelbundna enkäter säger att de samlar in pengar till en klasskassa genom att betala 10-100 kr per månad. Andra gör inga insamlingar alls medan andra är aktiva och säljer saker.

På frågan om det hänt att ett barn inte kunnat följa med på skolaktiviteter som kostat pengar svarar några elever:

"Ja, en resa till Romme som skulle inkludera mat och skidor kostade runt 400-500 kronor. Jag kanske skulle ha åkt om jag verkligen hade velat, men det var ett stort minus så därför åkte jag inte."

"Inte aktivitet men matsäck, jag brukar vara den enda som tar skolans. Andra tycker jag är konstig."

"En gång skulle klassen åka på bio, för 150 kr!! Jag fick ej följa med, det var sååå dyrt! (Min nyckel har gått sönder, det kostar 100kr att laga den, jag får inte de pengarna av mina föräldrar, jag e rädd!!)"

"Jag tycker att det är väldigt jobbigt att man måste köpa fika och andra saker. Jag tycker att skolan ska bjuda istället."

"Jag tycker att det skulle vara väldigt tråkigt om någon skulle hamna i den här situationen och kanske riskera att bli utfrysad p.g.a att föräldrarna inte har pengar."

"Nej det har jag inte, men min kompis har, jag tyckte jättesynd om henne så jag lånade henne pengar så hon kunde följa med."

Citat ur bidragsansökningar som kommer till Majblomman

"Jag försöker att få pengarna att räcka till men det är svårt, särskilt då man bor i ett område där bl.a. skolan inte väntar sig att det finns föräldrar som har svårt att få pengarna att räcka till klasskassa och utflykter. Har man som jag två barn som ska göra detta samtidigt så blir det väldigt knapert den månaden. Ibland känner jag mig alldeles förtvivlad över det."

Intyg från en skolkurator: "I maj åker klassen till Ungern för en kombinerad kör- och studieresa. Föräldraföreningen har samlat in pengar men det återstår 1.500 kr per elev i matkostnader. Jag intygar att flickans familj har en mycket ansträngd ekonomi och behöver bidrag till resan för att möjliggöra att flickan kan följa med."

Fyra sätt för kommuner att hantera frågan om dolda avgifter i skolan

1 Öka kunskapen om barn som växer upp i ekonomiskt utsatta familjer
Arrangera seminarium om barnfattigdomens villkor och effekter och vidareutbilda personal som arbetar med barn. Alla åtgärder som vidtas för att underlätta för dessa barn behöver vara öppna för alla så att barnen inte blir stigmatiserade.

2 Garantera en avgiftsfri skola
Ta ansvar för att följa skollagen genom att se till att skolorna inte tar ut dolda avgifter som är annat än obetydliga. Låt utflykten börja på skolan, exempelvis i matsalen, och låt klassen välja resa efter hur mycket som finns i klasskassan. Är det större summor måste finansieringen lösas av kommunen eller att eleverna frivilligt samlar ihop pengar. Barn som ställs utanför skolans verksamhet har sämre möjlighet att fullfölja sin skolgång med goda resultat.

3 Definiera obetydliga avgifter
Upprätta en policy för vad som är en obetydlig summa och som gäller i alla kommunens skolor. För många familjer går smärtgränsen för vad som är en obetydlig avgift redan vid 20 kronor.²²

4 Frivilliga insamlingar ska vara frivilliga
Alla aktiviteter som erbjuds i den obligatoriska skolan måste vara tillgängliga för alla. De aktiviteter som anordnas ska inte finansieras genom insamlingar där alla föräldrar betalar en lika stor summa.

Detta gäller även om föräldraföreningen tar över insamlingen. Ur elevens synvinkel finns ingen skillnad på om insamlingen sköts via skolan eller föräldraföreningen.

Glasögon: Glasögon bör vara en rättighet för alla barn

Synfel hos barn är ett medicinskt problem

Synfel är ett medicinskt problem så länge synen håller på att utvecklas. Om synnedläggningen håller i sig och blir bestående fungerar glasögon som hjälpmedel och bör betraktas så i alla avseenden. Idag är det självklart att hörselskadade barn får tillgång till hörapparat för att kunna tillgodogöra sig skolundervisning och delta i gemenskapen med andra barn på fritiden. Detta gäller inte barn med synfel trots att deras begränsningar är att likställa med hörselskadades. Nedsatt syn och synfel bör därför betraktas på samma sätt som nedsatt hörsel eller annat funktionshinder. Det är nödvändigt för att barn ska kunna utvecklas, hänga med i skolan och delta i gemenskapen med sina kamrater.

Huruvida barn överhuvudtaget kan få bidrag till glasögon beror på vart i landet de bor. I Stockholms läns landsting, till exempel, drogs glasögonbidrag till barn in helt år 2004. I fyra landsting; Gävleborg, Norrbotten, Kronoberg och Västmanland bekostas glasen (dock inte bågarna) helt av landstinget och i övriga landsting varierar bidragen för barn till och med sju år mellan 250 kronor och 1250 kronor.²³

För föräldrar med barn i skolåldern ser det dystrare ut. Få landsting ger bidrag till barn som fyllt sju år. Detta trots att glasögon för skolbarn med synfel är viktigt för inläringen. Många föräldrar saknar ekonomiska förutsättningar att förse sina barn med glasögon. I en undersökning som Majblomman lät utföra år 2008 uppgav fyra av tio tillfrågade föräldrar att de inte haft råd med glasögon trots att deras barn varit i behov av dem.²⁴

Behov av subventionerade glasögon

Genom de tiotusentals bidragsansökningar som årligen kommer till Majblomman ser vi behoven och hur de skiftar över åren. Majblommans lokalföreningar som tar emot bidragsansökningarna uppskattar att förfrågningarna om bidrag till glasögon under 2009 ökat i 38 kommuner och ligger kvar på samma nivå i 114 kommuner. Endast i

29 kommuner har förfrågningarna om bidrag till glasögon minskat. Några exempel på bidragsansökningar som kommer till Majblomman:

"Skolsköterska intygar: Flickan har efter min synundersökning varit hos optiker och är i behov av läsglasögon. Det är viktigt att hon får sina läsglasögon för sitt skolarbete. Glasögonen kostar 2 100 kr. Mamman är ensamstående och har mycket svag ekonomi varför hon är i stort behov av stöd från er."

"Min son har mycket dålig syn, nu när han börjat i högstadiet är det mycket mer han behöver läsa och kommer hem varje dag med kraftig huvudvärk. Jag tror att han är mer mogen nu att använda glasögon. Vi lever på existensminimum med liten A-kassa och jag har inte råd att köpa glasögon."

"Skolsköterska intygar: Denna pojke lever i en familj med begränsad ekonomi och är i behov av glasögon för att klara sitt skolarbete, jag tillstyrker att det skulle innebära en stor lättnad för honom både för hans inlärningsförmåga och hälsa."

Detta tyder på att situationen inte har förändrats under de senaste två åren och att barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer drabbas hårt när landstingens bidrag inte är tillräckliga. Det är orimligt att skolbarn inte kan ta till sig undervisningen på grund av att föräldrarnas ekonomi inte tillåter glasögoninköp. Majblomman anser att detta är en tydlig brist i den svenska välfärden.

Glasögonfrågan på politisk nivå

Efter att Majblomman släppt rapporten "Brillor och barn" 2008 lyftes frågan om glasögon och barn fram i media.

Norrköpings tidningar skrev om glasögonbidrag till barn strax efter att Majblommans rapport getts ut. Tidningen berättade bland annat att Jämtlands glasögonbidrag legat på samma nivå sedan 1989 trots att marknadspriserna skiftat.²⁵ "Brillor och barn" uppmärksammades också i Svenska Dagbladet som rapporterade att Stockholm stad inte har några planer på att återinföra glasögonbidrag för barn.²⁶

Men debatten ebbade snart ut och det senaste året har varit förhållandevis tyst trots att många familjer fortfarande lever i ekonomisk utsatthet och många barn är utan glasögon fastän de ser dåligt.

På den politiska nationella nivån har motioner i frågan förts fram med jämna mellanrum. I motionen Glasögon från 2009 skriver Anneli Särnblad och Carin Runeson att glasögon kan jämföras med en medicinsk behandling av barnet. De påpekar också vikten av att barn har glasögon med rätt styrka för att kunna fungera både i skolan och på fritiden.²⁷

I en annan motion från samma år skriver Eva Olofsson m.fl. att "Inget barn ska på grund av familjens dåliga ekonomi hindras från att se världen omkring sig ordentligt eller från att kunna följa med i skolan." Vidare anser de att man bör sträva efter att glasögon till alla barn med synfel ska subventioneras.²⁸

I Fredrik Olovssons motion Stöd till barn med synfel från 2009 tas det upp att nästan en kvarts miljon barn lever i ekonomisk utsatthet och att pengar till glasögoninköp ofta saknas: "Därför vet vi att kostnaden för glasögon är en tung börda för många familjer. En del barn har synfel som kräver att man ofta byter glasögon." Vidare tas skillnaderna mellan de olika lanstingen upp och motionen fastslår att: "Idag är det den enskilda familjens boendeort som avgör familjens möjligheter till stöd och inte familjens problem."²⁹

Samtliga nämnda motioner har fått avslag, och det går att konstatera att en faktisk förändring lyser med sin frånvaro.

Hur ser bidragen ut idag?

I dag varierar möjligheten till glasögonbidrag till barnen beroende på var i Sverige de bor. I Stockholm ges inga bidrag alls. I Gävleborg, Norrbotten, Kronoberg och Västmanland är glasögonglas för barn till och med sju år gratis. I övriga landsting varierar glasögonbidragen mellan 250-1250 kronor (se bilaga 1 med förteckning över Landstingens bidrag i maj 2010). De högre bidragen gäller ofta flerstyrkeglas det vill säga bifokala eller progressiva glasögon, som kan behövas vid svårare synfel och som är avsevärt dyrare än normalslipade glas. I praktiken betyder detta att huruvida barn idag får subventionerade/gratis glasögon eller inte beror på vart de bor snarare än i hur stort behov de är av glasögon eller huruvida deras föräldrar har råd att skaffa glasögon eller inte. Majblomman anser att detta är högst orättvist. Alla barn bör ha möjlighet att få glasögon, oberoende av var i landet de bor.

Glasögon till barn i skolålder

Idag är det ytterst få landsting som subventionerar glasögon efter den dag barnet fyllt sju år, trots att en fullgod syn är mycket viktigt för inläringen i skolan. Majblomman menar att det är nödvändigt att även barn i skolåldern garanteras glasögon. Barn som inte ser bra får svårt att hänga med i skolan och lider ofta av psykosomatiska besvär som huvudvärk, trötthet och koncentrationssvårigheter. Detta kan leda till att de går ut grundskolan med allför bristfälliga kunskaper och får det svårt senare i livet. Att skolbarn garanteras glasögon vid behov kan därmed ses som en förebyggande insats och en investering i framtiden. Sådana investeringar är alltid lönsamma för samhället. Majblomman anser att en stegvis reform därför även måste inkludera barn som går i grundskolan.

Vad kostar en glasögonreform?

I och med att glasögonbidragen som landstingen har i dagsläget varierar stort³⁰ är det svårt att säga hur mycket extra en glasögonreform skulle kosta varje enskilt landsting. Däremot har Majblomman räknat ut vad det kan kosta ett genomsnittligt landsting att införa en reform som innebär att barn från två år och upp till dess de slutar grundskolan (vi räknar med barn till och med 15 år) erbjuds gratis glasögon.

Vi har valt att illustrera detta exempel med hjälp av siffror från Västmanlands landsting. Uträkningen för Västmanland fungerar som en bra indikation för en majoritet av landstingen då Västmanland kan räknas som ett genomsnittligt landsting vad gäller folkmängd³¹ och de ligger även någonstans i mitten på skalan av subventioner/bidrag som landsting ger till barnglasögon (år 2008 subventionerade Västmanlands landsting glasen till fullo, dock inte bågarna). I genomsnitt kostade ett subventionerat glas cirka 460 kronor styck).

År 2008 fick cirka 2000 av totalt 15 804³² barn (dvs. cirka 12,5 procent) i åldersgruppen två till och med sju år gratis glasögon i Västmanland. Detta kostade landstinget 920 000 kronor.³³

Barnglasögon säljs ofta i paket om både glas och båge. Ett par standardglasögon för barn (inklusive bågar) kostar idag från 700 kronor och uppåt.³⁴ För ungdomar ligger priset lite högre. Majblomman räknar därmed att standardglas och bågar för barn och ungdomar ligger på omkring 800 kronor. Utöver det tillkommer eventuella ytbehandlingar och försäkring.³⁵ Just försäkring är viktigt i barns fall eftersom lek och stoj ofta resulterar i skador på glasögonen. För barn är det inte en fråga om glasögon går sönder utan när, säger Fredrik Thunell, VD för Optikbranschen.

Fredrik Thunell uppskattar att ungefär 15 procent av alla barn behöver glasögon. Siffror från Västmanlands landsting visar att cirka 12,5 procent av barnen i Västmanlands län mellan två och sju år fick bidrag till glasögon år 2008. För barn under två år

är glasögon inte aktuellt. Skillnaden mellan 12,5 procent i Västmanland och de 15 procent som enligt Optikerförbundet behöver glasögon kan delvis utgöras av den grupp barn som idag inte skaffar glasögon trots att de skulle behöva, på grund av att föräldrarna inte har råd då glasögon plus bågar inte är helt gratis. Majblomman har i tidigare undersökningar visat att ca 23 000 barn i

Sverige per år inte får glasögon därför att deras föräldrar inte haft råd att köpa några just då.³⁶ Skulle en glasögonreform bli aktuell är det viktigt att glasögonkostnaden för dessa barn även tas med i beräkningen. Vi har därför räknat på 15 procent.

Enligt Optikbranschen kan man även räkna att ca 15 procent av skolbarnen behöver glasögon.

Om 15 procent av barnen i Västmanlands län från två till och med 15 år erbjuds glasögon plus glas å 800 kronor helt kostnadsfritt skulle det innebära **en extra kostnad på drygt 3,6 miljoner kronor.**³⁷

Utöver de ca 920 000 kronor landstinget idag betalar för glasögonbidrag skulle en kostnad på drygt 3,6 miljoner kronor tillkomma. Västmanlands landstings totala kostnad för landstingets verksamhet under 2009 var över 6 miljarder kronor. En extra kostnad om 3,6 miljoner kronor per år för Västmanland skulle alltså innebära en ökning på knappt 0,06 procent av den totala årskostnaden för landstinget. Detta är en liten summa för ett landsting.

Det finns naturligtvis varianter på reformer. Viktiga förutsättningar är dock dels att subventionerna ser likadana ut i alla lansting, dels att även skolbarn omfattas. Exempelvis kan en reform utformas så att ett minimibelopp – samma över hela landet - subventioneras och att resterande belopp inkomstbeprövas, dvs. att de barnfamiljer som är i störst behov och som inte har råd att skaffa glasögon även om de är delfinansierade får glasögon och bågar helt gratis.

En glasögonreform har starkt stöd bland barn och föräldrar

Majblomman frågar kontinuerligt de barn vi kommer i kontakt med hur de ser på olika frågor. Under 2010 tyckte 90 procent av de tillfrågade barnen att det var "jätteviktigt" att barn får tillgång till gratis glasögon. Resterande 10 procent svarade att det var ganska viktigt och ingen kryssade i alternativet "inte så viktigt".

På frågan om barnet självt varit med om att inte få glasögon svarar några barn:

"Jag skulle egentligen [behöva] men det var inte länge sedan jag fick nya, men jag gillar mina glasögon ändå."

"Min mamma har inget jobb."

"Jag skulle ha fått glasögon om jag hade behövt, men just nu tror jag inte att jag skulle behöva, men jag har problem med min syn ibland för jag får huvudvärk Väldigt ofta... :("

"Pappa och mamma har prioriterat fast de inte haft råd."

I en undersökning som Majblomman lät Novus Opinion göra år 2008 säger 9 av 10 tillfrågade att de anser att barn med synfel bör få bidrag till glasögon på samma sätt som barn med nedsatt hörsel får hjälpmedel. Mer än hälften tycker att bidraget ska utgå universellt och vara oberoende av inkomst.³⁸

Lärares röster

På frågan om lärare anser det vara viktigt att barn får glasögon kostnadsfritt svarade några:

"Absolut! Det borde vara en självklarhet för alla i vårt "rika" land Sverige!"

"Det är självklart att vi ska stödja alla typer av funktionsnedsättningar hos elever."

"Har just blivit varse denna fråga. Jag trodde att alla barn fick gratis synhjälpmedel."

"Är själv glasögonbärare och tycker att rätt glasögon är superviktigt. Har aldrig tänkt på det så men det är ju egentligen självklart att ögon och öron är lika viktiga och ska ha rätt hjälpmedel!"

"Då jag själv var ett av de barnen som gick med ihoptejpade glasögon under min barndom så delar jag er syn fullständigt och har haft den i åtskilligt antal år."

"Det här har jag upplevt många gånger. De trasiga glasögonen ersätts inte.... liksom nyanskaffning kan ta väldigt lång tid."

Majblommans krav

Majblommans Riksförbund arbetar aktivt med att motverka marginalisering och utanförskap för fattiga barn i Sverige. Årligen kommer tiotusentals bidragsansökningar till Majblomman från barn och föräldrar som lever under ständig ekonomisk press. Det är inte fult att vara fattig och ekonomisk utsatthet ska inte påverka barns möjligheter till inläring i skolan. Barn och skolungdomar bör ha rätt till glasögon precis som de har rätt till hjälpmedel vid hörselnedsättning, och precis som vuxna har rätt till terminalglasögon på sina arbetsplatser. Majblommans krav är att betrakta synhjälpmedel som medicinsk behandling eller hjälpmedel för en funktionsnedsättning. Bidrag till synhjälpmedel måste snarast införas så att barn med nedsatt syn kan hänga med i skolan och på fritiden, oavsett var i landet de bor.

Majblomman - Sveriges största barnhjälpsorganisation

Sedan 1907 arbetar Majblomman för att förbättra barns villkor i Sverige.

”Det är ju bara en liten enkel idé, som jag nu händelsevis kommit fram med”, sade göteborgskan Beda Hallberg när hon i intervjuer för 100 år sedan fick kommentera idén med en liten nålförsedd blomma som såldes för tio öre till förmån för tuberkulossjuka barn.

Den bärande tanken var att alla hade råd att köpa en vårbloomma, en blåsipppa som såldes av barn på första maj. Beda Hallberg fick tack vare sin entusiasm och sitt enorma engagemang snabbt ihop en kommitté bland den tidens både socialt engagerade och socialt framstående göteborgare.

I dag består Majblomman av 15 000 ideella krafter som i drygt 700 lokalföreningar självständigt bedömer och behandlar bidragsansökningar från ekonomiskt utsatta föräldrar.

Lokalföreningarna är en del av nätverket runt varje barn. Medlemmarna arbetar oftast, till vardags, inom skolan, sjuk- och hälsovård, socialtjänst och fritidsverksamhet.

Majblommans verksamhet är ett pedagogiskt inslag i all form av värdegrundsarbete i skolan och insamlingsidén bygger på att barn hjälper barn genom att sälja majblommor under två vårveckor.

Majblomman samarbetar med andra organisationer – hit hör scouterna. Majblomman delar ut bidrag till forskning om barn som syftar till att förebygga, bota och lindra sjukdom, funktionsnedsättning eller social situation.

Sedan 1998 är det Svenska Moderådet som sätter färg på majblomman. Det görs tillsammans med barn.

Informationsspridning

Folkbildning är en uppgift för Majblomman liksom att driva opinionsbildning för att förbättra barns villkor i Sverige.

Majblomman genomför olika undersökningar för att inhämta ny kunskap och samarbetar med forskare och andra experter. Information om barn i familjer som lever i ekonomisk utsatthet sprids till journalister och politiker som på olika sätt i sina roller kan bidra till att belysa och förändra villkoren för barn i Sverige.

Barn och deras föräldrar, skolpersonal och sociala myndigheter får information om barns villkor och vad som kan göras. Gratis studiematerial till skolor och scoutkårer är en del av Majblommans roll som en god kunskapspartner till skolan.

Majblommans rapporter och PM finns på majblomman.se

2010-06-14 Glasögon bör vara en rättighet för alla barn

En rapport om barns behov av glasögon och vad en glasögonreform skulle kunna kosta landstingen

2010-06-08 Skolutflykt - glädje eller ångest?

Närmare hälften av Sveriges kommuner saknar en policy om avgifter i skolan. Det visar Majblommans rapport om dolda avgifter i skolan.

2010-06-04 Hur har ditt sommarlov varit?

En rapport om kommunernas bristande ansvar för barn under sommarloven

2009-07-05 Den svenska modellen, är det när barn tvingas avstå glasögon och medicin?

En rapport som redovisar de svar Majblommans knattereporter fick av partierna i Almedalen 2009.

2009-06-12 Varken skärgård eller doktor

Majblommans sommarlovsrapport. En aktuell undersökning visar att var fjärde kommun inte finansierar läger eller andra sommarlovsaktiviteter för barn

2009-03-25 Vardagens vanmakt

Majblommans årsrapport. En rapport om barn i ekonomiskt utsatta familjer i Sverige.

2009-02-06 Insamlingar och avgifter i skolan.

En handbok till politiker, tjänstemän, lärare och föräldrar för klokare beslut om barns delaktighet.

2008-10-02 Brillor och barn

En rapport om barns behov av glasögon och landstingens otillräckliga bidrag.

2008-07-15 ”En-meters-perspektivet”

En rapport om partiledarnas syn på barnfattigdom i Sverige.

2008-06-12 Mitt sommarlov, vad jätteskönt mitt sommarlov ska bli....

En rapport om barns olika villkor och kommuners ansvar för barn under sommarlovet.

2008-03-27 Somliga går med trasiga skor, säg vad beror det på?

Majblommans årsrapport 2008. Om barns dagsaktuella behov som en följd av brister i välfärden.

2007-11-30 Vad fick du i julklapp?

En rapport om barn och ekonomisk utsatthet i jultid och om brister i barnperspektiv vid beslut om ekonomiskt bistånd.

2007-07-13 Har barnkonventionen tagit sommarlov?

En rapport om barns röster och rättigheter

2007-06-07 Sommar, sommar och sol

En rapport om barns olika villkor på sommarlovet

2007-03-22 Man måste bry sig om hur ungarna mår

En rapport om barns villkor och svenskars attityd till barnfattigdom i Sverige

2006-07-11 Barns glasögon -behov, bidrag och brister.

Rapport om skillnaden i synen på synnedsättning och andra funktionshinder och sjukdomar.

2005-12-29 Barns ojämlika villkor i Sverige.

PM om Majblommans syn på avgifter i skolan och vår roll i barnets nätverk.

2005-11-22 Dyra julklappar och svårt ta ledigt drabbar barn

2005-09-14 Därför skapar Majblomman debatt om avgifter i skolan.

PM om avgifter i skolan under pågående förhandling om ny skollag.

Innehåller sammanfattning av doktorsavhandlingen "Nödvändighetens pris".

2005-07-12 Knattereporter ställde politiker till svars i Visby

Rapport om politikernas syn på "obligatoriska" klasskassor i skolan.

2005-07-06 När kassan är skral

Rapport om klasskassan och andra olagliga avgifter i skolan.

2005-06-09 Du ska inte tro det blir sommar

Rapport om hur ekonomisk utsatthet drabbar barn på sommarlovet.

2005-06-09 Klassresan

Rapport om hur olagliga avgifter drabbar fattiga barn i skolan.

2004-11-22 Discon, plastpåsar, majblommor (och ett och annat lagbrott).

Rapport om goda råd om hur aktiviteter och hjälpmedel finansieras i skolan.

2004-07-12 Politiker svarar om avgiftsbelagda skolaktiviteter.

Rapport från politikerveckan i Visby den 4-10 juli 2004.

2004-07-08 Vem har råd att gå i skolan?

Rapport om avgiftsbelagda skolaktiviteter och kommuner som bryter mot lagen.

2004-06-10 Barns behov tar inte sommarlov

Rapport om kommuners minskade satsningar på skollovsaktiviteter.

2004-04-26 Majblommans syn på barnfattigdom i Sverige.

PM om Majblommans erfarenheter om villkoren för barn som lever i en fattig familj.

Bilaga i Ds 2004:41, Ekonomiskt utsatta barn.

Noter

- 1 Om man mäter ekonomisk utsatthet med ett absolut mått kan man se en positiv utveckling under de senaste två decennierna. Andelen absolut fattiga bland barn var år 2007 knappt 7 procent, vilket kan jämföras med 18 procent år 1997. Men mäter man i stället med ett relativt mått har andelen ekonomiskt utsatta barn ökat. År 2007 var 16 procent av samtliga barn relativt fattiga, vilket kan jämföras med 12 procent i mitten av 1990-talet.
- 2 Sveriges strategirapport för social trygghet och social delaktighet, Regeringskansliet
- 3 Den dubbla vanmaktens logik, av Anna Angelin, Lunds Universitet
- 4 Swedbank, Riksdagens utredningstjänst
- 5 Riksdagens utredningstjänst (RUT), på uppdrag utav Vänsterpartiet
- 6 IBID
- 7 Budget 2010 ekonomisk planering 2011-2012. Vision, prioriteringar och resurser.
- 8 International Council on Social Welfare, ICSW
- 9 Socialdepartementet, Regeringskansliet
- 10 "Insamlingar och avgifter i skolan. En handbok till politiker, tjänstemän, lärare och föräldrar för klokare beslut och barns delaktighet." Majblommans Riksförbund 2009-02-06.
- 11 Rapport "Barns fritid" 2009-01-29 http://www.scb.se/Pages/PressRelease____261184.aspx
- 12 Barnkonventionen ang fritid: <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=6903>
- 13 Frågorna är: Subventionerar kommunen barns avgift till simhallar?; Sätter kommunen ihop sommarlovsprogram?; Arrangerar kommunen kollo/lägerplatser under sommaren?; Är dessa kollo/lägerplatser gratis?
- 14 Skolinspektionen, Rättssekretariatet, Informationsblad "Bestämmelser om avgifter i skolan" 2009-03-30
- 15 Ibid.
- 16 Antalet svarande kommuner var 171 stycken.
- 17 Essunga, Falköping, Lidköping, Hjo, Stenungsund och Vänersborg
- 18 Uddevalla kommun, Dnr: 2006/138.620.
- 19 Motion 2009/10:Ub294.
- 20 Motion 2009/10:Ub415.
- 21 Motion 2009/10:Ub225, Motion 2009/10:Ub294, Motion 2009/10:Ub415, Motion 2009/10:Sf395.
- 22 "Insamlingar och avgifter i skolan. En handbok till politiker, tjänstemän, lärare och föräldrar för klokare beslut om barns delaktighet." Majblommans Riksförbund 2009-02-06.
- 23 För en sammanställning av landstingens bidrag se bilaga 1.
- 24 Majblommans rapport "Brillor och barn" 2008-10-02.
- 25 Micke Pihlblad Norrköpings tidningar 2008-10-07.
- 26 Alexandra Hernadi Svenska Dagbladet 2008-10-03.
- 27 Motion 2009/10:So386.
- 28 Motion 2009/10:So512.
- 29 Motion 2009/10:So555.
- 30 Se bilaga 1 för uppgifter om landstingens bidragsnivåer.
- 31 Av Sveriges 18 landsting och 2 regioner har 12 en folkmängd på mellan 180 000 – 296 000. Västmanland folkmängd år 2009 var 251 353 (SCB).
- 32 Statistik från SCB visar att det fanns 15 804 barn i åldrarna två till och med sju år Västmanlands län år 2008.
- 33 Riksdagens Utredningstjänst "Glasögon för barn" Dnr 2009:1207.
- 34 Synsam: från 790 kronor för både och obehandlade glas. Man tar endast betalt för glaset, dvs. bågen är gratis (gäller begränsat sortiment) Synoptik: från 995 kronor för två par glasögon samt en "lekförsäkring". Specsavers: från 695 kronor för både och obehandlade glas.
- 35 Kostnaden för glasögon som nämns i Majblommans tidigare rapport "Brillor och barn" avser en bredare grupp barn/unga.
- 36 Läs mer i Majblommans rapport "Vardagens vanmakt – en rapport om ekonomiskt utsatta familjer i Sverige" 2009.
- 37 År 2009 fanns det enligt SCB 38 334 barn i åldrarna 2-15 år i Västmanlands län. Om 15 % av dem behöver glasögon är det 5750 barn. 5750 gånger 800 kronor är 3 680 000.
- 38 Majblommans rapport "Brillor och barn" 2008-10-02.

Bilaga 1

Landsting	Bidrag	Ålder	Belopp
Blekinge	Ja	Till och med 7 år	500-1000 kronor som beviljas av syncentralen. Även barn och unga 8-19 kan få ett glasögonbidrag på 300 kronor.
Dalarna	Ja	Till och med 7 år	800 kronor.
*Gotland	Ja	Till och med 7 år	600 kronor.
Gävleborg	Ja	Till och med 7 år	Gratis glas. 100 kronor i bidrag till bågen.
Halland	Ja	Till och med 7 år	500-770 kronor för enstyrkeglas. 1100-1250 för mer avancerade glas. Barn och unga 8-19 år kan få ett schablonbidrag på högst 450 kronor.
Jämtland	Ja	Till och med 7 år	500 kronor .
Jönköping	Ja	Till och med 7 år	Högst 700 kronor.
*Kalmar	Ja	Till och med 7 år	Från 750 kronor och uppåt beroende på glas.
*Kronoberg	Ja	Till och med 7 år	Full ersättning för normalglas. Bågar högst 100 kronor.
Norbotten	Ja	Till och med 7 år	Gratis glas.
*Skåne	Ja	Till och med 7 år	Högst 500 kronor för enkelslipade och 1000 kronor för dubbelslipade.
Stockholm	Nej		
Södermanland	Ja	Till och med 7 år	250-600 kronor beroende på glas. Barn 8-12 år får bidrag med 500 kronor.
Uppsala	Ja	Till och med 7 år	Oftast 550 kronor. Vissa undantag om speciella glas behövs.
Värmland	Ja	Till och med 7 år	Grundbidrag utgår alltid med 500:- Detta kompletteras med ytterligare 300:- om glaset är starkare än +/- 6 dioptrier och vid behov av multifokala glas utgår ytterligare 400:- i bidrag.
Västerbotten	Ja	Till och med 7 år	200-700 kronor beroende på grad av synfel och om det gäller ena eller båda ögonen.
*Västernorrland	Ja	Till och med 7 år	Mellan 250 och 600 kronor beroende på glas.
Västmanland	Ja	Till och med 7 år	Gratis glas.
V. Götaland	Ja	Till och med 7 år	Från 250-1000 beroende på glas. Högsta nivån 500-1000 gäller vid behov av flerstyrkeglas.
Örebro	Ja	Till och med 7 år	300-450 kronor beroende på glas. Max 300 kronor i bidrag för bågen.
Östergötland	Ja	Till och med 7 år	450-900 kronor.

*Uppgifterna är från 2008

Majblomman
Alla barns blomma

Majblommans Riksförbund
Kungsgatan 28
411 19 Göteborg
Telefon 031-60 68 90
E-post: info@majblomman.se
www.majblomman.se